AL USE

Техникалық емес түйіндеме

Қазақстан Республикасы, Қарағанды облысындағы «Қарағанды Жарық» ЖШС тарату электр желілерін жаңғырту бағдарламасы

Қараша 2026

AL USE

МАЗМҰНЫ

МАЗМҰНЫ 2
ҚЫСҚАРТУЛАР МЕН АББРЕВИАТУРАЛАР 3
1. КІРІСПЕ 4
2. ЖОБАҒА ШОЛУ 4
2.1 Жобаның қажеттілігі 4
2.2 Жобаны іске асыратын ұйым 4
2.3 Жобаның орналасқан жері 5
2.4 Жоба компоненттері 5
3. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ПАЙДАЛАР ЖӘНЕ ҚОЛАЙСЫЗ ӘСЕРЛЕР 8
3.1 Жобаның пайдасы 8
3.2 Қолайсыз әсерлер және оларды жұмсарту жөніндегі шаралар 9
4. ЕҚДБ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ТАЛАПТАРЫНА СӘЙКЕСТІГІ 13
5. МҮДДЕЛІ ТАРАПТАРМЕН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛ 14
6. ЖОБА МОНИТОРИНГІ 15
7. ЖОБА БОЙЫНША КЕРІ БАЙЛАНЫС 15

ҚЫСҚАРТУЛАР МЕН АББРЕВИАТУРАЛАР

Қысқарту	Толық жазылуы
ЭКЕАЖ / AMI	Электр энергиясын коммерциялық есепке алудың автоматтандырылған жүйесі / Advanced Metering Infrastructure (есепке алудың жетілдірілген инфрақұрылымы)
ЭжӨ	Экологикалық және әлеуметтік
ЕҚДБ	Еуропа қайта құру және даму банкі
ЭӘІЖ	Экологиялық және әлеуметтік іс-шаралар жоспары
ЭӘАБЖ	Экологиялық және әлеуметтік аспектілерді басқару жоспары
ЭӘС	Экологиялық әлеуметтік саясат
ЭӘТ	Экологиялық әлеуметтік талаптар
ГЗҚ	Гендерлік зорлық-зомбылық және қудалау
ХҮСТ	Халықаралық үздік салалық тәжірибе
МАЭС	Мемлекеттік аудандық электр станциясы
ШҚМ	Шағымдарды қарастыру механизмі
БӘМТ	Биоәртүрлілік үшін маңызды аумақ
ҚКЖ	"Қазақстан коммуналдық жүйелері" ЖШС
ҚЖ	“Қарағанды Жарық” ЖШС
кВ	Киловольт
ЖШС	жауапкершілігі шектеулі серіктестік
ӘЖ	Әуе электр беру желісі
ЕҚжҚТ	Еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы
ПХБ	Полихлорланған бифенилдер
ЭЖА	Электр желілерінің ауданы (ҚЖ аумақтық желілік бөлімшесі)
SCADA	Supervisory Control and Data Acquisition - Диспетчерлік басқару және деректерді жинау жүйесі
МТӨІЖ	Мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл жоспары
ҚС/ ТҚС	Қосалқы станция/трансформаторлық қосалқы станция

1. КІРІСПЕ

«Қарағанды Жарық» ЖШС («ҚЖ» немесе «Компания») Қазақстан Республикасы, Қарағанды қаласы мен Қарағанды облысында өз электр желілерін жаңғыртуды жоспарлап отыр («Жоба»). Компания Еуропалық қайта құру және даму банкінен («ЕҚДБ» немесе «Банк») Жоба үшін қаржыландыруды тарту мүмкіндігін қарастырады.

Жоба «Қарағанды Жарық» ЖШС Қазақстанның энергетика және коммуналдық секторларын жаңғырту жөніндегі ұлттық жобасы (2025–2029 жылдар) шеңберінде ұсынған іс-шаралардың бір бөлігі болып табылады. Ол қолданыстағы тозған 110 кВ әуе электр беру желісінің екі учаскесін реконструкциялауды, үш қосалқы станцияны техникалық жаңғыртуды, Шахтинск қаласы мен Қарағанды қаласының Сортировка ауданындағы электр желілерін реконструкциялауды және Қарағанды қаласындағы электр энергиясын автоматтандырылған есепке алу жүйесін жаңғыртуды қамтиды.

Осы құжат Жобаның техникалық емес түйіндемесі (ТЕТ) болып табылады. Онда Жоба, оның күтілетін экологиялық және әлеуметтік пайдалары мен әсерлері, сондай-ақ жергілікті қоғамдастықтардың, билік органдарының және басқа да мүдделі тараптардың мәліметтері үшін Компанияның оларды қалай басқаруды жоспарлауы қарапайым тілде сипатталған.

ЕҚДБ 2024 жылғы Экологиялық және әлеуметтік саясатына (ЭӘС) сәйкес Жобаны «В» санатына жатқызды және Жобаға жүргізілген тәуелсіз экологиялық және әлеуметтік кешенді бағалау бұл санаттың дұрыстығын растады. Әуе желілерінің учаскелерінде қолданыстағы 110 кВ желі оның қолданыстағы дәлізі шегінде ауыстырылып, одан әрі 110 кВ кернеуде пайдаланылатын болады. Әлеуетті қолайсыз экологиялық және әлеуметтік тәуекелдер мен әсерлер негізінен жергілікті сипатта болады, көбіне қайтымды және халықаралық үздік салалық тәжірибені (ХҮСТ), тиісті жобалық шешімдер мен басқару шараларын қолдану арқылы болдырылуы немесе азайтылуы мүмкін.

2. ЖОБАҒА ШОЛУ

2.1 Жобаның қажеттілігі

ҚЖ электр желісінің едәуір бөлігі 1960-1980 жылдары салынған. Компанияның негізгі құралдарының тозуы шамамен 72% құрайды және бірқатар қосалқы станцияларда 1964-1983 жылдары іске қосылған күш трансформаторлары әлі де пайдаланылуда. Ескірген жабдық, әсіресе қарағандылық қыс кезінде істен шығу және өшу қаупін арттырады, және желідегі электр энергиясының жоғалуына ықпал етеді.

1963 жылы пайдалануға берілген 110 кВ МАЭС-2 - Қарағайлы екі тізбекті әуе желісі 36 000 астам адам тұратын Қарқаралы ауданы мен Бұқар жырау ауданының шығыс бөлігін жалғыз электрмен жабдықтау көзі болып табылады. Оның элементтерінің тозуы шамамен 95% құрайды, ал 2023-2025 жылдары желіде 106 технологиялық бұзушылық тіркелді. Жоба тозған жабдықтарды ауыстыру, трансформаторлық қуаттарды жаңарту, желідегі ысыраптарды азайту және мониторингтің, басқарудың және есепке алудың цифрлық жүйелерін енгізу есебінен электрмен жабдықтаудың сенімділігін, қауіпсіздігі мен тиімділігін арттыруға бағытталған.

2.2 Жобаны іске асыратын ұйым

Жобаны Қарағанды қаласы мен Қарағанды облысының едәуір бөлігіне қызмет көрсететін электржелілік компания - «Қарағанды Жарық» ЖШС іске асырады. 2003 жылы құрылған ҚЖ Қазақстанның бірнеше өңірлерінде жұмыс істейтін коммуналдық қызметтер саласындағы холдинг - «Қазақстандық коммуналдық жүйелер» ЖШС (ҚКЖ) 100% қатысуымен еншілес ұйым болып табылады. ҚЖ 0,4 кВ бастап 220 кВ дейінгі кернеудегі электр энергиясын беру мен

таратуды шамамен 5149 км әуе желілері, 1744 км кабель желілері, кернеуі 35 кВ және одан жоғары 105 қосалқы станциялар және 2100-ден астам трансформаторлық қосалқы станциялар қамтитын желілер бойынша жүзеге асырады, оларға электр желілерінің 15 ауданы (ЭЖА) қызмет көрсетеді. Компанияда 1900 жуық адам жұмыс істейді, ол шамамен 300 000 тұтынушыға қызмет көрсетеді.

ҚЖ Жобаны жалпы іске асыруға, мердігерлердің сатып алулары мен басқаруына, техникалық қадағалауға, жаңғыртылған объектілерді пайдалануға және оларға қызмет көрсетуге, сондай-ақ экологиялық және әлеуметтік аспектілерді басқару жөніндегі ЕҚДБ келісілген шаралардың орындалуына жауап береді деп күтілуде.

2.3 Жобаның орналасқан жері

Жоба Қарағанды облысындағы ҚЖ қызмет көрсету аумағында орналасқан (1-сурет). Әуе желісінің екі учаскесі Қарағанды қаласының шетінен шығыстағы «Карбышевка» қосалқы станциясына дейін, негізінен ауыл шаруашылығы жерлері мен жайылымдарды кесіп өтетін ашық дала аумағымен өтеді. Жаңғыртылатын қосалқы станциялар Қарқаралы қаласында, сондай-ақ Ботақара мен Құлайғыр елді мекендеріне жақын ауылдық аумақтарда орналасқан. Электр желілерін реконструкциялау Шахтинск қаласының қалалық аумағында және Қарағанды қаласының солтүстік бөлігіндегі Сортировка ауданында жүргізіледі. Автоматтандырылған есепке алу жүйесін жаңғырту Қарағанды қаласының тұтынушыларын қамтиды.

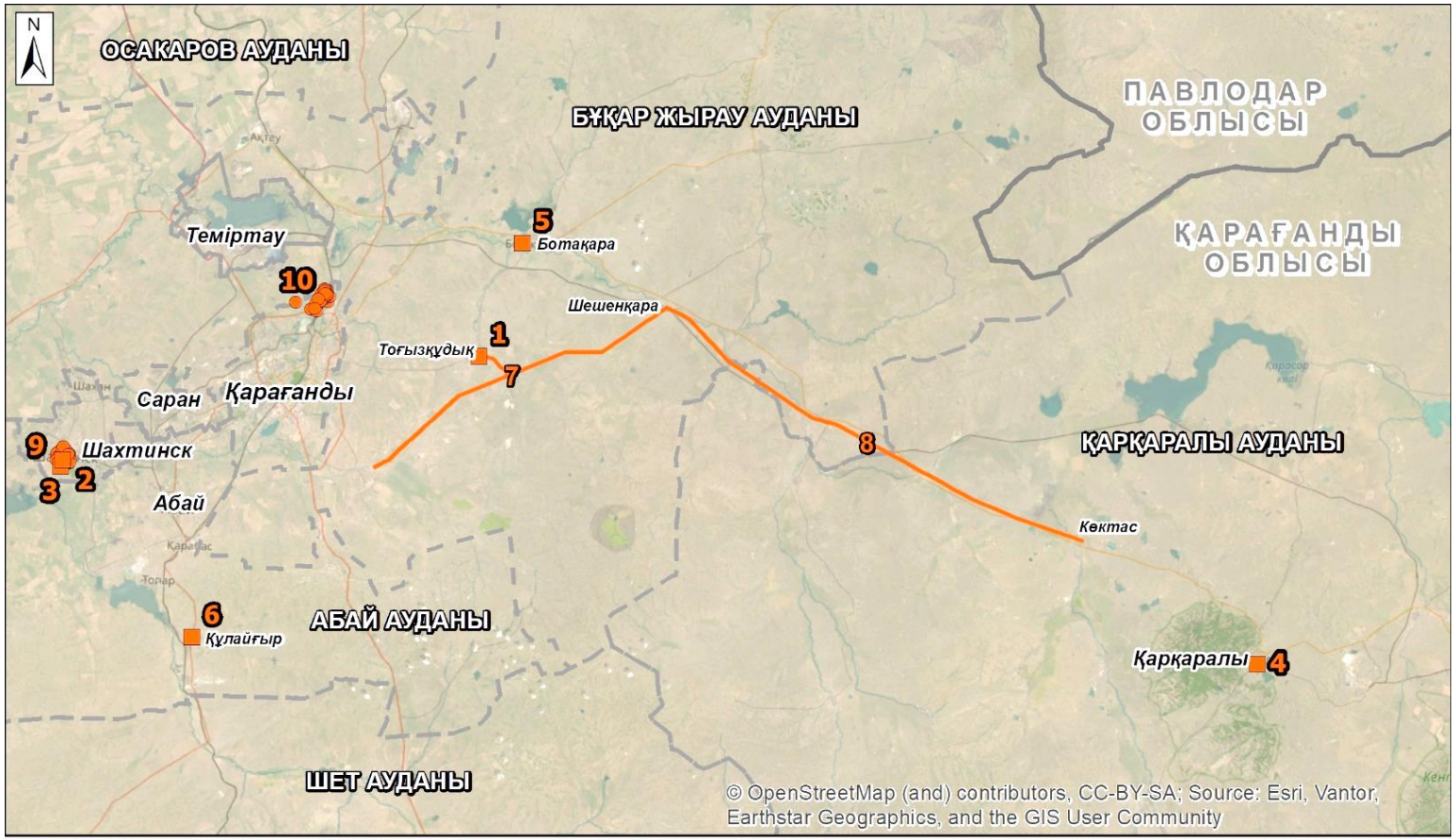
Қосалқы станциялардағы жұмыстар ҚЖ меншігіндегі қолданыстағы жер учаскелері шегінде жүргізіледі. Жоба аумағының ерекше қорғалатын табиғи аумақтармен немесе халықаралық деңгейде танылған табиғат қорғау аумақтарымен қиылысуы анықталған жоқ. Жақын орналасқан биоәртүрлілік үшін маңызды аумақтар (БӘМТ): әуе желісі дәлізінен шамамен 18 км қашықтықтағы, жаһандық деңгейде жойылып кету қаупі төнген ақбас үйрек үшін маңызды Саумалкөл көлі, сондай-ақ су құстарының маусымдық ірі шоғырлануы байқалатын Қарасор және Балықтыкөл көлдері (тиісінше шамамен 23 және 60 км). Қарқаралы мемлекеттік ұлттық табиғи паркі шамамен 20 км қашықтықта орналасқан. Қашықтықтар осы аумақтардың шекараларына дейін көрсетілген.

2.4 Жоба компоненттері

Жоба төмендегі кестеде қысқаша сипатталған алты инвестициялық компоненттен тұрады. Жобалау құжаттамасы әзірге дайындалмаған: әуе желісінің учаскелеріне іздестіру және жобалау жұмыстары 2027–2028 жылдарға жоспарланған, олардан кейін құрылыс шамамен 24 айға созылады; қосалқы станцияларды жаңғырту жобасын әзірлеу 2027 жылға жоспарланған. Қолданыстағы желінің трассасы белгілі, ал жаңа тізбек оған параллель өтеді. Жаңа тізбектің нақты орналасуы, тіректердің орындары, уақытша кірме жолдар мен құрылыс әдістері жобалау сатысында анықталады; мердігерлер әлі таңдалған жоқ.

#	Компонент	Сипаттамасы	Болжамды орналасқан жері/қызмет көрсету аумағы
1	110 кВ ӘЖ «Пролетарка» ҚС - «Карбышевка» ҚС МАЭС-2 - Қарағайлы учаскесін қайта жаңарту	Желінің шамамен 60 км реконструкциялау: қолданыстағы трассаға параллель жаңа бір тізбекті желі салу, қолданыстағы екі тізбекті желіні бөлшектеу және сол трасса бойымен екінші бір тізбекті желі орнату; екі желі де 220 кВ габариттерінде салынып, 110 кВ кернеуде пайдаланылатын болады.	Қарағанды қаласынан шығысқа қарай «Пролетарка» және «Карбышевка» қосалқы станциялары арасында

#	Компонент	Сипаттамасы	Болжамды орналасқан жері/қызмет көрсету аумағы
2	110 кВ МАЭС-2-Қарағайлы ӘЖ Құрылыс кенті - «Пролетарка» ҚС учаскесін қайта жаңарту	1-компоненттегі реконструкциялау шешіміне сәйкес, «Кузнецкая» ҚС-на тармақталуды қоса алғанда, желінің шамамен 68,3 км реконструкциялау.	Қарағанды қаласынан шығысқа қарай, Құрылыс кенті мен «Пролетарка» қосалқы станциясы арасында
3	«Қарқаралы», «Ялта» және «Ульяновка-2» қосалқы станцияларын техникалық жаңғырту	Қолданыстағы қосалқы станциялар учаскелерінің шегінде қолданыстағы үш 35-110 кВ қосалқы станцияларда 1964-1983 жылдардағы іске қосу, шиналау, порталдар мен қайталама кабелдердің күштік трансформаторларын ауыстыру	Қарқаралы қаласы; Құлайғыр және Ботақара елді мекендерінің аудандары, Қарағанды облысы
4	Шахтинск қаласының электр желілерін қайта жаңарту	«Городская» және «Семеновская» қосалқы станцияларында 10 кВ тарату құрылғыларын жаңғырту; 0,4-10 кВ кабельді және әуе желілерін және 10/0,4 кВ трансформаторлық қосалқы станцияларды реконструкциялау; ЭКЕАЖ/AMI және SCADA жүйелері; ауданның диспетчерлік қалқанын жаңғырту	Шахтинск қ.
5	Қарағанды қаласының Сортировка ауданындағы электр желілерін реконструкциялау	Өздігінен көтергіш оқшауланған сымдарды қолдана отырып, 0,4–10 кВ әуе желілерінің шамамен 70 км және жерасты кабель желілерінің 37 км реконструкциялау; қолданыстағы 42 трансформаторлық қосалқы станцияны жаңғырту немесе ауыстыру және қосымша шағын жинақты трансформаторлық қосалқы станциялар орнату; қолданыстағы ЭКЕАЖ/AMI жүйесін жаңғырту және SCADA негізіндегі мониторинг пен басқаруды енгізу.	Сортировка ауданы, Қарағанды қаласының солтүстік бөлігі
6	Қарағанды қаласындағы электр энергиясын автоматтандырылған есепке алу жүйесін техникалық жаңғырту	52 117 электр энергиясын есепке алу аспабын және оларға қатысты автоматтандырылған есепке алу инфрақұрылымын ауыстыру	Қарағанды қаласы

Жоба нысандары
Қосалқы станциялар:
1 - «Кузнецкая» 110/35/10 кВ ҚС
2 - «Городская» 110/10 кВ ҚС
3 - «Семёновская» 35/10 кВ ҚС
4 - «Қарқаралы» 110/35/10 кВ ҚС

0 15 30 60 км

5 - «Ульяновка-2» 35/10 кВ ҚС
6 - «Ялтинская» 110/10 кВ ҚС
110 кВ «ГРЭС-2 – Қарағайлы» әуе электр беру желісі:
7 - «Құрылыс – Пролетарка» учаскесі
(«Кузнецкая» ҚС-на тармақталуымен)
8 - «Пролетарка – Карбышевка» учаскесі
Электр желілерін реконструкциялау:
9 - Шахтинск қ.
10 - «Сортировка» ауданы (Қарағанды қ.)

Шартты белгілер
Жоба нысандары
Қосалқы станциялар
Электр желілері
Әуе электр беру желілері (ӘЖ)
Әкімшілік шекаралар
Облыстар
Аудандар

1 сурет: Жобаның орналасқан жері

3. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ПАЙДАЛАР ЖӘНЕ ҚОЛАЙСЫЗ ӘСЕРЛЕР

3.1 Жобаның пайдасы

Жоба ҚЖ электр желісін жаңғыртудың, ескірген жабдықтарды ауыстырудың және цифрлық технологияларды енгізудің арқасында бірқатар экологиялық және әлеуметтік оң нәтижелер әкеледі деп күтілуде. Бұл жақсартулар Қарағанды облысының үй шаруашылықтарын, әлеуметтік объектілері мен кәсіпорындарын электрмен жабдықтаудың сенімділігін, қауіпсіздігін және тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Негізгі пайдаға мыналар жатады:

- қазіргі уақытта жалғыз ескі желіге және қыс мезгілінде ұзақ мерзімді өшіру қаупін төмендетуге байланысты Қарқаралы және Бұқар жырау аудандарының кең ауылдық аумағын **неғұрлым сенімді электрмен жабдықтау**,
- Қазіргі заманғы трансформаторлар, жаңартылған желілер және тарату желісін неғұрлым тиімді басқару есебінен **желідегі ысыраптарды азайту және энергия тиімділігін арттыру**,
- Тозған және ескірген жабдықтарды ауыстыру және қорғау мен басқару жүйелерін жетілдіру нәтижесінде **халық пен қызметкерлердің қауіпсіздігін арттыру**,
- Ағып кетуге ұшыраған ескі май толтырылған трансформаторларды пайдаланудан шығару және жабдықты ауыстыру кезінде май мен қалдықтарды неғұрлым тиісінше пайдалану есебінен **экологиялық көрсеткіштерді жақсарту**,
- Автоматтандырылған есепке алу, телемеханика және диспетчерлік басқару есебінен **технологиялық жаңғырту,** бұл зақымдануларды тез анықтауға және жоюға мүмкіндік береді және есептеулердің барынша ашықтығын қамтамасыз етеді,
- Жобалау, салу, монтаждау және іске қосу-жөндеу жұмыстары кезеңдеріндегі **уақытша жұмыспен қамту және экономикалық мүмкіндіктер**.

Жоба компоненттерінің топтары	Негізгі оң әсерлер/пайдалар
МАЭС-2-Қарағайлы 110 кВ ӘЖ қайта жаңарту (екі учаске)	1963 жылдан бастап пайдаланылатын аса маңызды радиалды электрмен жабдықтау желісін жаңарту; Қарқаралы және Бұқар жырау аудандарының 36 000 астам тұрғындары үшін ұзақ мерзімді өшіру қаупін азайту және сенімділігін арттыру; болашақ сұранысты қанағаттандыру үшін өткізу қабілетін арттыру
Үш қосалқы станцияны техникалық жаңғырту	Ағуға ұшыраған ескірген трансформаторларды ауыстыру; жабдықтардың істен шығу, өрт және май төгілу қаупін төмендету; трансформаторлық қуаттарды жаңарту және электрмен жабдықтаудың сенімділігін арттыру
Шахтинск қаласының электр желілерін қайта жаңарту	Қалалық үй шаруашылықтарын, әлеуметтік объектілер мен кәсіпорындарды электрмен жабдықтаудың сенімділігі мен сапасын арттыру; желідегі ысыраптарды азайту; автоматтандырылған мониторинг және диспетчерлік басқару арқылы зақымдануларды неғұрлым жылдам анықтау және жою

Жоба компоненттерінің топтары	Негізгі оң әсерлер/пайдалар
Сортировка ауданындағы электр желілерін реконструкциялау	ҚЖ мәліметінше шамамен 88% тозған және жабдықтың істен шығуы салдарынан жиі ажыратылатын қалалық желілерде электрмен жабдықтаудың сенімділігі мен сапасын арттыру; желідегі электр энергиясы шығындарын азайту; автоматтандырылған мониторинг пен басқару.
Электр энергиясын зияткерлік есепке алу бағдарламасы	Тұтынушылар үшін неғұрлым дәл есепке алу және ашық есептеулер; техникалық және коммерциялық ысыраптарды неғұрлым тиімді анықтау; желіні жоспарлау және энергия тиімділігін арттыру үшін деректерді жақсарту

3.2 Қолайсыз әсерлер және оларды жұмсарту жөніндегі шаралар

Жобаның басым бөлігі қолданыстағы электр желілері дәліздерінде, қосалқы станциялардың қазіргі жер учаскелері шегінде, сондай-ақ Шахтинск қаласы мен Қарағанды қаласының Сортировка ауданындағы қалалық тарату желілерінде электржелілік инфрақұрылымды реконструкциялауды немесе ауыстыруды көздейді.

Жалпы алғанда, әсерлердің көпшілігі елеусіз немесе төмен деңгейде болады, ал тәуекелдердің шектеулі бөлігі оларды азайту шаралары қолданылғанға дейін орташа деп бағаланады. Негізгі ықтимал қолайсыз әсерлерге ҚЖ және мердігер ұйымдардың қызметкерлері үшін, әсіресе кернеудегі жабдыққа жақын жұмыс кезінде, еңбекті қорғау және қауіпсіздік тәуекелдері; Шахтинск пен Қарағандыда ашық қазбалар, құрылыс көлігі және тұрғын үйлерге жақын жұмыстар салдарынан халықтың қауіпсіздігіне төнетін тәуекелдер; ескі желілер мен жабдықтарды бөлшектеуден пайда болатын қалдықтар; қалалық әуе желілері бойындағы ағаштар мен бұталарды алып тастау; трансформатор майымен жұмыс істеу және қосалқы станциялардағы топырақтың ықтимал ластануы; сондай-ақ құрылыс және желіге қосу жұмыстары кезіндегі уақытша қолайсыздықтар мен жоспарлы ажыратулар жатады.

Әуе желісінің учаскелері үшін қосымша тәуекелдер жаңа тіректер орындарына жер құқықтарын ресімдеу және егістік пен жайылымдар арқылы уақытша кіру қажеттілігімен байланысты. Құстар, әсіресе сулы-батпақты алқаптар арасындағы қоныс аудару кезінде, сымдарға соғылуы мүмкін; электр тогымен зақымдану қаупі кейбір 6–10 кВ желілер үшін анағұрлым өзекті. Тіректер мен кірме жолдарға арналған жер қазу жұмыстары ұсақ сүтқоректілерге, мекендейтін індерге, бауырымен жорғалаушылар мен қосмекенділерге әсер етуі мүмкін. Қолайлы дала мекендеу орындарында жойылып кету қаупі төнген кәдімгі аламан мен шұбар күзен кездесуі ықтимал, бірақ олардың Жоба дәліздері бойында болуы расталмаған. Жер қазу кезінде археологиялық олжалар табылуы мүмкін. Тұрғындарды физикалық көшіру күтілмейді. Қарағанды қаласының Сортировка ауданында қосымша шағын жинақты трансформаторлық қосалқы станциялар үшін муниципалдық жердің шағын учаскелері қажет болуы мүмкін; олар тұрғындар немесе кәсіпорындар нақты пайдаланатын жерлерге әсер етпеу және ағаш кесуді барынша азайту қағидаларына сәйкес таңдалады. Есепке алу жүйесін жаңғырту компонентіндегі негізгі ықтимал тәуекелдер орнату кезіндегі электр қауіпсіздігіне, ауыстырылатын есептегіштерден шығатын электрондық қалдықтарға, тұтынушылар деректерін қорғауға, сондай-ақ бұрын тұтынушылардың шағымдарына себеп болған есептегіш көрсеткіштері мен есептеулер бойынша ықтимал дауларға қатысты.

Пайдалану кезеңінде жерді пайдалану қайта жаңартылған әуе желісінің күзетілетін аймақтары шегінде шектелетін болады (желінің екі жағынан 20 м), сондай-ақ өсімдіктерді мезгіл-мезгіл тазарту және тексеру мен жөндеу үшін қол жеткізу талап етіледі. Қосалқы станциялар мен желілерді пайдалану сондай-ақ объектілерге тікелей жақын жерде электромагниттік өрістермен

және трансформаторлардың шуылымен сүйемелденетін болады. Қайта жаңартылатын 10 кВ тарату құрылғыларында құрамында элегаз (SF_6) – күшті әсер ететін парниктік газ – жоқ вакуумдық ажыратқыштар орнатылады. Құрылысқа алдын ала мердігерлердің 43 қызметкері тартылады деп күтілуде; осыған байланысты тәуекелдер еңбек қатынастары мен еңбек жағдайларына, қызметкерлердің тұруына және гендерлік зорлық-зомбылық пен қудалау тәуекелін қоса алғанда, олардың жергілікті қоғамдастықтармен өзара іс-қимылына қатысты.

ҚЖ және оның мердігерлері тиісті экологиялық және әлеуметтік басқару жоспарларын (ЭӘБЖ) және нақты алаңдарға арналған жұмыс жүргізу нұсқаулықтарын әзірлеп, енгізуге міндетті. Олар қажеттілігіне қарай еңбекті қорғау мен электр қауіпсіздігін, мердігерлерді басқаруды, жұмысшылардың тұру жағдайлары мен мінез-құлқын, көлік қозғалысын ұйымдастыруды, қалдықтар мен майларды басқаруды, төгінділердің алдын алуды, халықтың қауіпсіздігін, жерге кіру және өтемақы мәселелерін, құстар мен басқа жабайы жануарларды қорғауды, кездейсоқ табылған олжаларға қатысты іс-қимылды, мүдделі тараптармен өзара іс-қимылды, шағымдарды қарауды және бұзылған аумақтарды қалпына келтіруді қамтуға тиіс.

Жаңа әуе желісі тізбегі бойындағы жер иелерімен және жер пайдаланушылармен әділ әрі ашық келісімдерге, жануарлар дүниесін қорғау туралы ұлттық заңнамаға енгізілген соңғы өзгерістерге сәйкес қайта жаңғыртылатын желілерді құстар үшін қауіпсіз жобалауға, сондай-ақ Шахтинск пен Қарағандыдағы тұрғын үй аудандарының жанында жұмыстарды қауіпсіз жүргізуге ерекше назар аударылады. Бұл шаралар тұрғындарды алдын ала хабардар етуді, жұмыс аймақтарын қоршау мен белгілеуді, жаяу жүргіншілер мен көлік қозғалысын қауіпсіз ұйымдастыруды, бұзылған жабындарды жедел қалпына келтіруді және шағымдарды қабылдау мен қараудың тиімді арналарын қамтиды.

2026 жылғы 19 маусымдағы № 317-VIII Заңға сәйкес құстар үшін қауіпті электр беру желілерін тиісті қорғаныс құрылғыларынсыз салуға, реконструкциялауға және жаңғыртуға тыйым салынады. 2026 жылғы 12 қазанда күшіне енген 2026 жылғы 25 қыркүйектегі № 216 бұйрықпен кернеуі 1 кВ-тан жоғары және 20 кВ-қа дейінгі әуе желілерінің құстар үшін қауіптілік өлшемшарттары және электр тогымен зақымданудың алдын алу талаптары белгіленген; олар Шахтинск пен Қарағандының Сортировка ауданындағы қайта жаңғыртылатын 10 кВ әуе желілеріне де қолданылады. Сортировкада оқшауланған сымдар қолдану жоспарланған, бұл тәуекелді едәуір азайтады. Аталған өлшемшарттар Жобаның 110 кВ желілеріне қолданылмайды, олар үшін негізгі қауіп құстардың сымдармен және найзағайдан қорғайтын тростармен соқтығысуы болып табылады. Экологиялық кодекстің 246-бабына және ЕҚДБ-ның ЭӘТ 6 талабына сәйкес сезімтал болуы ықтимал учаскелер егжей-тегжейлі жобалау кезінде бағаланып, қажет болған жағдайда құстардың соқтығысуының алдын алатын маркерлер орнатылады және құрылыс аяқталғаннан кейін мониторинг жүргізіледі. 246-бап сондай-ақ желілерді тұрақты тексеруді және басқа да жабайы жануарлар мен олардың мекендеу орындарына зиян келтірмеу шараларын талап етеді.

Күтілетін қолайсыз әсерлер және оларды жұмсарту бойынша ұсынылатын шаралар қысқаша төмендегі 3.1-кестеде берілген.

3.1-кесте. Негізгі қолайсыз тәуекелдер мен ықпалдар және оларды жұмсарту жөніндегі шаралар

Шартты белгілер: **Қолайсыз әсердің маңыздылығы**

Орташа	Төмен	Маңызды емес	Әсері жоқ

Қолайсыз әсер/тәуекел	110 кВ ӘЖ қайта құру (екі учаске)	Қолданыстағы қосалқы станцияларды жаңғырту	Қалалық тарату желілерін реконструкциялау (Шахтинск, Сортировка)	Интелектуалды есеп алу	**Жақсарту бойынша ұсынылатын шаралар**
Құрылыс барысындағы бұзушылықтар (шу, шаң, қол жетімділікті шектеу, ауыл шаруашылығы алқаптарының бұзылуы)	Төмен	Төмен	Орташа	Маңызды емес	Нақты алаңдар үшін ЭӘАБЖ әзірлеу және енгізу; шаң мен шуды бақылау жөніндегі шараларды қолдану; рұқсатты сақтау; топырақтың құнарлы қабатын алуға және бөлек сақтау; бұзылған учаскелерді қалпына келтіру; жұмысты қолайсыздықты азайтатындай етіп жоспарлау
Ескі желілерді, трансформаторларды, кабельдер мен есептеу аспаптарын бөлшектеу кезінде қалдықтардың пайда болуы	Орташа	Орташа	Төмен	Төмен	Қалдықтармен жұмыс істеу рәсімдерін әзірлеу; қалдықтарды бөлек жинау және қауіпсіз сақтау; қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі лицензияланған мердігерлерді тарту; қауіпті және электрондық қалдықтардың соңғы баратын жерін тексеру; металдар мен трансформаторлық майды қайта өңдеуге жіберу
Трансформаторлық маймен және басқа да қауіпті материалдармен байланысты топырақтың төгілу және ластану тәуекелдері	Төмен	Орташа	Төмен	Әсері жоқ	Бөлшектегенге дейін жабдықта ПХБ болуын тексеру; қосалқы станциялар учаскелерін маймен тарихи ластану мәніне зерттеу; трансформаторларды ауыстыру кезінде екінші қорғаныш біліктеуді жаңғырту; төгілулерді жоюға арналған жиынтықтар мен ден қою рәсімдерінің болуы
Жерді сатып алу, сервитуттар және жерді уақытша пайдалану	Орташа	Әсері жоқ	Төмен	Әсері жоқ	Зардап шегуі мүмкін жер иелері мен жер пайдаланушыларды анықтау; қоныс аударудан аулақ болу; жерге кіру тәртібін және толық қалпына келтіру құны бойынша өтемақыны келісу; жердің қалпына келтірілуін тексеру; жер мәселелері бойынша шағымдарды қарау арнасын ұйымдастыру; ӘЖ күзет аймақтарындағы шектеулер туралы жер пайдаланушыларды хабардар ету; қосымша шағын жинақты қосалқы станцияларды тұрғындар мен кәсіпорындар пайдаланбайтын муниципалдық жерлерге орналастыру.
ЕҚжҚТ саласындағы тәуекелдер (кернеудегі жабдыққа жақын жұмыстар, биіктіктегі жұмыстар, жер жұмыстары, жүк көтеру операциялары, көлік)	Орташа	Орташа	Орташа	Төмен	Мердігерлерден ЕҚжҚТ жоспарларын талап ету; рұқсат беру нарядтарын және блоктауды/таңбалауды қолдану; оқиғалардың салдары мен жазатайым оқиғалардан тыс оқуын, ЖҚҚ, қадағалауды, есепке алуды қамтамасыз ету; ЕҚжҚТ саласындағы ҚЖ қадағалауды мердігерлердің алаңдарына тарату
Ашық шұңқырларға, көлікке және тұрғындардың маңындағы жұмыстарға байланысты халықтың денсаулығы мен қауіпсіздігі үшін тәуекелдер	Орташа	Төмен	Орташа	Маңызды емес	Жұмыс алаңдары мен қазаншұңқырларды қоршау және белгілеу; жол жүрісін басқаруды ұйымдастыру; қосалқы станцияларды рұқсатсыз кіруден қорғау; халықты жұмыстар мен жоспарлы өшірулер туралы хабардар ету
Мердігерлер мен өнім берушілердегі еңбек қатынастарына және еңбек жағдайларына байланысты тәуекелдер	Төмен	Төмен	Төмен	Төмен	Шарттарға ЭжӘ аспектілері, еңбек қатынастары және ЕҚжҚТ саласындағы талаптарды енгізу; мердігерлер мен қосалқы мердігерлердің мониторингін жүзеге асыру; қызметкерлердің шағымдарды қараудың құпия тетігіне қол жеткізуін қамтамасыз ету;

Қолайсыз әсер/тәуекел	110 кВ ӘЖ қайта құру (екі учаске)	Қолданыстағы қосалқы станцияларды жаңғырту	Қалалық тарату желілерін реконструкциялау (Шахтинск, Сортировка)	Интелектуалды есеп алу	**Жақсарту бойынша ұсынылатын шаралар**
					қызметкерлердің өмір сүру стандарттарын және ГЗҚ болдырмауды қоса алғанда, қызметкерлердің мінез-құлық кодексін қолдану
Биоәртүрлілікке төнетін тәуекелдер (құстардың сымдарға соқтығысуы және электр тогымен зақымдануы, ін қазатын сүтқоректілерге және басқа жабайы жануарларға әсер ету)	Орташа	Маңызды емес	Төмен	Әсері жоқ	Жобалау кезінде нақты трассаға қатысты биоәртүрлілік пен құстарды бағалау; тіректер мен кірме жолдар орналасатын учаскелерді індер мен сезімтал мекендеу орындарына тексеру; 110 кВ желілердің қауіпті аралықтарын маркерлермен белгілеу және 6–10 кВ құстар үшін қауіпсіз жабдық қолдану; ашық қазбалардағы жабайы жануарларды қорғау; мекендеу орындарын қалпына келтіру, өсімдіктерді тазартуды басқару, инвазиялық өсімдіктерді бақылау және құстардың өлім-жітіміне мониторинг жүргізу.
Мәдени мұра объектілерінің кездейсоқ бүлінуі тәуекелдері	Орташа	Әсері жоқ	Төмен	Әсері жоқ	Жерді игеру алдында тарихи-мәдени сараптамадан өту; соңғы трассаны жобалау кезінде тіркелген археологиялық ескерткіштерді ескеру; кездейсоқ табылған олжаларға қатысты іс-қимыл тәртібін әзірлеп, енгізу; мәдени мұра объектілері табылған жағдайда жұмыстарды тоқтатып, уәкілетті органдарға хабарлау.
Жоспарлы ажыратулар және олармен байланысты тұтынушылар үшін қолайсыздықтар	Төмен	Төмен	Орташа	Төмен	Желіні қайта құру кезеңінде мүмкіндігінше электрмен жабдықтауды сақтау; өшірулер туралы алдын ала хабарлау; әкімдіктермен іс-қимылды үйлестіру; әлеуметтік объектілерге және осал тұтынушыларға басымдық беру
Киберқауіпсіздік және деректердің құпиялылығы тәуекелдері	Әсері жоқ	Әсері жоқ	Төмен	Орташа	Есепке алу және SCADA жүйелеріне арналған шарттарға киберқауіпсіздік және деректерді қорғау шараларын енгізу; кіруді шектеуге; деректерді қорғалған түрде беруді, резервтік көшіруді және инциденттерге ден қоюды қамтамасыз ету
Есептегіштерді ауыстыру кезіндегі есептегіш көрсеткіштері мен есептеулер бойынша даулар	Әсері жоқ	Әсері жоқ	Әсері жоқ	Төмен	Тұтынушыларды есептегіштерді ауыстыру кестесі мен тәртібі туралы алдын ала хабардар ету; ескі есептегіштердің соңғы көрсеткіштерін тұтынушылармен бірге тіркеу; көрсеткіштер мен есептеулер бойынша шағымдарды Жобаның шағымдарды қарау тетігі арқылы қарау

4. ЕҚДБ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ТАЛАПТАРЫНА СӘЙКЕСТІГІ

ЕҚДБ қаржыландыруды корпоративтік кредит нысанында беру болжанып отырғандықтан, ал кіші жобалар дайындықтың бастапқы сатысында тұрғандықтан, ЕҚДБ Экологиялық және әлеуметтік саясатына сәйкес корпоративтік деңгейде ҚЖ экологиялық және әлеуметтік аспектілерін басқару практикасына бағалау жүргізілді. Бағалау барысында ҚЖ қызметінің ЕҚДБ қолданылатын экологиялық және әлеуметтік талаптарына (ЭӘТ) сәйкестігі талданды.

Бағалау нәтижелері бойынша Жобаның ЕҚДБ талаптарына сәйкес келуіне кедергі келтіретін аспектілер анықталмаған. ҚЖ сапа, денсаулық сақтау және еңбек қауіпсіздігі және энергия менеджменті саласындағы халықаралық стандарттар бойынша сертификатталған менеджменттің интеграцияланған жүйесі жұмыс істейді және оның ағымдағы қызметі ұлттық заңнаманың талаптарына сәйкес жүзеге асырылады. ҚЖ көптеген жүйелері мен рәсімдері ресімделген, алайда оларды практикалық қолдану артта қалып отыр, ал сертификатталған менеджмент жүйелерінен тыс дәйекті орындау және мониторинг куәліктері шектеулі. ЕҚДБ талаптарына толық сәйкес келу үшін қолданыстағы практиканы күшейту немесе формалдандыру қажет бірқатар бағыттар анықталды:

- **ЭӘТ 1 – Экологиялық және әлеуметтік қатерлер мен әсерлерді бағалау және оларды басқару:** экологиялық және әлеуметтік аспектілерді басқару Компанияның менеджмент жүйесіне, оның ішінде экологиялық және әлеуметтік саясатқа, Жобаның ЭӘАБЖ, ЭжӘ мәселелері бойынша тағайындалған үйлестірушіге ЭжӘ саласындағы мәселелерге қойылатын талаптарға, сондай-ақ ЕҚДБ алдындағы мониторинг пен жыл сайынғы есептілікке интеграциялануы тиіс.
- **ЭӘТ 2 – Еңбек қатынастары және еңбек жағдайлары:** еңбек қатынастары ұлттық заңнамамен, Ұжымдық шартпен және еңбек шарттарымен реттеледі; мәжбүрлі немесе балалар еңбегінің белгілері анықталған жоқ. Алайда кемсітушілікке, мәжбүрлі және балалар еңбегіне, гендерлік зорлық-зомбылық пен құдалауға жол бермеу жөніндегі нақты міндеттемелер бекітілмеген; қолданыстағы арналардың ешқайсысы қызметкерлер шағымдарын құпия қарау тетігінің талаптарына сәйкес келмейді; жаңа басшылықты тіркеу күтіліп отырғандықтан, кәсіподақ 2026 жылғы көктемнен бері белсенді емес; мердігер қызметкерлерінің еңбек жағдайлары бақыланбайды. Аталған міндеттемелерді бекіту, қызметкерлердің шағымдарын қарау тетігін енгізу, мердігерлердің еңбек жағдайларын бақылау және лауазымдар мен жыныс бойынша еңбекақыны талдау қажет.
- **ЭӘТ 3 – Ресурстық тиімділік, қоршаған ортаның ластануын болдырмау және бақылау:** желідегі шығындар төмендейді, трансформаторлық май мен металл сынықтары қайта өңдеуге жіберіледі, алайда менеджменттің сертификатталған жүйелерінен тыс табиғат қорғау шараларының дәйекті орындалуы мен мониторингі шектеулі; қосалқы станцияларда майдың төгілуін болдырмау, майлармен тарихи ластануды зерттеу, қалдықтарды бақылау, ҚЖ-ның қолданыстағы желісіндегі құрамында SF_6 бар жабдықпен жұмыс істеу және тізілімдер, мониторинг жазбалары және нәтижелілік көрсеткіштері арқылы орындалғанын растай отырып, парниктік газ шығарындылары туралы есептілік сияқты мәселелер бойынша күшейту талап етіледі. Жоба үшін жүргізілген климаттық тәуекелдерді және жасыл экономикаға көшуді (GET) бағалау жекелеген қосалқы станциялар мен желі учаскелерінде су тасқыны тәуекелдерін және жабдық үшін төтенше ыстық тәуекелдерін анықтады; су тасқынынан қорғауды және су тасқыны маусымына дайындық шараларын, төтенше ыстық жағдайында пайдалану тәртібін және инвестициялық жобаларды климаттық скринингтен өткізуді енгізу қажет.
- **ЭӘТ 4 – Денсаулық сақтау және қауіпсіздікті қамтамасыз ету:** рұқсат нарядтары, тұрақты тексерулері және оқуы бар ЕҚжҚТ жүйесі жұмыс істейді, алайда тексерулер жұмыс орындарында электр қауіпсіздігінің аса маңызды талаптарының қайталанатын бұзушылықтарын анықтайды; электр қауіпсіздігінің аса маңызды талаптарын дәйекті сақтау, оқиғаларды зардапсыз есепке алу, инциденттердің түпкі себептерін тексеру, мердігерлердің құрылыс алаңдарында ЕҚжҚТ

саласындағы қадағалау және халықтың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі шаралар (қызмет көрсетілмейтін қосалқы станциялар периметрін қорғауды және құрылыс көлігінің қозғалысын ұйымдастыруды қоса алғанда), сондай-ақ тартылатын күзетті басқару жүйесі күшейтілуге тиіс.

- **ЭӘТ 5 – Жерді алып қою, жерді пайдалануды шектеу және мәжбүрлі қоныс аудару:** тұрғындарды физикалық көшіру күтілмейді. Әуе желісінің екі учаскесінің екі тізбегінде шамамен 1 400 тірек орны қарастырылған; тұрақты жер алу көлемі шамамен 2,1 га, ал уақытша құрылыс белдеуі шамамен 154 га болады, негізінен егістік пен жайылым жерлерінде. Жер пайдаланушылардың көпшілігінің күнкөріс көздеріне әсер төмен, ал жайылымдарға тәуелді және балама мүмкіндіктері шектеулі отбасылар үшін төменнен орташаға дейін деп күтіледі. Жайылымдарға тәуелді отбасылардың күнкөріс көздерін қалпына келтіру шараларын қамтитын жер алу мен өтемақылардың негіздемелік құжатын әзірлеу, осал топтарды анықтай отырып, зардап шегуі мүмкін жер пайдаланушылардың (бейресми пайдаланушыларды қоса алғанда) тізілімін жасау, жерге кіру, одан шығу және жерді қалпына келтіруді құжаттау, сондай-ақ жер мәселелері бойынша шағымдарды қарау арнасын ұйымдастыру қажет.
- **ЭӘТ 6 – Биоәртүрлілікті сақтау және тірі табиғи ресурстарды орнықты басқару:** белгілі әуе желілері дәліздерінің алдын ала скринингі жоспарланған жұмыс аумағында биоәртүрліліктің басым компоненттері немесе сыни мекендеу орындарының бар екенін растаған жоқ. Жақын маңдағы сулы-батпақты алқаптар құстар үшін маңызды, ал қолайлы дала мекендеу орындарында жойылып кету қаупі төнген сүтқоректілер, оның ішінде кәдімгі аламан мен шұбар күзен кездесуі мүмкін; олардың трасса бойында болуы расталмаған. Егжей-тегжейлі жобалау кезінде мамандар сезімтал мекендеу орындарын, құстардың қозғалыс бағыттарын және жануарлар мекендейтін болуы ықтимал індерді тексереді. Шаралар қажет жерде құстар үшін қауіпсіз электр жабдықтары мен желі маркерлерін қолдануды, құрылыс кезіндегі жабайы жануарларды қорғауды, мекендеу орындарын қалпына келтіруді, инвазиялық өсімдіктерді бақылауды және құрылыс аяқталғаннан кейін құстардың өлім-жітімін мониторингтеуді қамтиды.
- **ЭӘТ 7 – Тұрғылықты халықтар және ЭӘТ 9 - Қаржылық делдалдар:** қолданылмайды.
- **ЭӘТ 8 – Мәдени мұра:** кездейсоқ табылған мәдени мұра объектілеріне қатысты іс-қимыл тәртібін әзірлеп, шарттар мен қызметкерлердің кіріспе нұсқамасына енгізу, ал жаңа желіге жер бөлгенге дейін қажетті тарихи-мәдени сараптама қорытындысын алу қажет. Соңғы трассаны жобалау кезінде Шешенқара және Ащысу ауылдарының маңында тіркелген археологиялық объектілер (жерлеу орындары) ескерілуі тиіс.
- **ЭӘТ 10 – Мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл:** ҚЖ-да тұтынушылармен байланыс арналары қалыптасқан, бірақ Жобаға арналған арнайы консультациялар әлі жүргізілген жоқ. Жоба үшін Мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл жоспарының және шағымдарды қарау тетігінің жобалары әзірленді. Оларды ҚЖ ЕҚДБ Директорлар кеңесі Жобаны қарағанға дейін қабылдап, жариялауға тиіс, ал шағымдарды қарау тетігі ЕҚДБ қаржыландыруы бойынша қаржылық жабылуға дейін жұмыс істеуі тиіс.

Аталған кемшіліктер ҚЖ мен ЕҚДБ келісетін Экологиялық және әлеуметтік іс-шаралар жоспары (ЭӘІЖ) шеңберінде жойылады. Жоспарда негізгі кезеңдерге байланысты мерзімдер белгіленеді: қаржыландыру келісіміне қол қойғанға дейін, қаржылық жабылуға дейін, алғашқы қаражат алынғанға дейін, шарттарды сатып алу рәсімдеріне дейін, жер құқықтарын ресімдегенге дейін және құрылыс басталғанға дейін. Бағалау кезінде анықталған қауіпті жағдайлар дереу жойылуы тиіс. ЭӘІЖ уақытылы орындалса, Жобаның экологиялық және әлеуметтік тәуекелдерін ЕҚДБ талаптарына сәйкес басқаруға болады.

5. МҮДДЕЛІ ТАРАПТАРМЕН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛ

ҚЖ тәулік бойы жұмыс істейтін колл-орталық, онлайн-қабылдау, Компания басшылығының азаматтарды тұрақты қабылдауын, әлеуметтік желілерді, сондай-ақ әлеуметтік желілер мен жергілікті әкімдіктер арқылы жоспарлы өшірулер туралы алдын ала хабарлауды қамтитын

тұтынушылармен өзара іс-қимыл жүйесі жолға қойылған. Азаматтардың өтініштері тіркеледі, оларға жауаптар ұлттық заңнамада белгіленген мерзімде беріледі.

Жоба үшін Мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл жоспарының (МТӨІЖ) жобасы дайындалды. Компания оны жауапты тұлғалардың аты-жөнін көрсете отырып бекітіп, осы техникалық емес түйіндememен бірге ЕҚДБ Директорлар кеңесі Жобаны қарағанға дейін ағылшын, қазақ және орыс тілдерінде жариялауға, кейін Жобаның барлық кезеңдерінде іске асыруға тиіс. Жобаға қатысты арнайы консультациялар әлі өткен жоқ; жер құқықтары ресімделгенге дейін әуе желісі бойындағы жер иелерімен және жер пайдаланушылармен консультациялар жүргізіліп, МТӨІЖ сәйкесінше жаңартылады. Жоспар халықты, әсіресе жергілікті қауымдастықтарды, әуе желісі бойындағы жер иелері мен жер пайдаланушыларды және басқа да мүдделі тараптарды Жоба туралы хабардар ету, сондай-ақ ескертулер мен ұсыныстар жинау тетіктерін сипаттайды. МТӨІЖ іске асыру барысына қарай және мүдделі тараптардың қажеттіліктерін ескере отырып үнемі жаңартылатын құжат болып табылады.

МТӨІЖ іс-шаралары зардап шегуі мүмкін қауымдастықтарға ақпаратты мазмұнды түрде ашуды және олардың Жобаға қатысты негізгі мәселелері мен алаңдаушылықтарын тіркеуді, түсінуді және тиісті түрде қарауды көздейді. Сонымен қатар МТӨІЖ сыртқы мүдделі тараптар, әсіресе жергілікті қауымдастық мүшелері, Жобаға қатысты шағымдарды, оның ішінде жасырын түрде де беріп, оларды шешуге қол жеткізе алуы үшін Компания қаржылық жабылуға дейін бекітіп, іске қосуы тиіс шағымдарды қарау тетігінің (ШҚМ) жобасын қамтиды.

6. ЖОБА МОНИТОРИНГІ

Экологиялық және әлеуметтік саясатқа сәйкес Банк Жобаның экологиялық және әлеуметтік көрсеткіштері, ЕҚДБ орындалуы және Жобаның қаржылық келісімдер бойынша экологиялық және әлеуметтік міндеттемелерді сақтауы туралы жыл сайынғы есептерді қарайтын болады. ЕҚДБ сондай-ақ объектілерге бару барысында Жоба шеңберінде дайындалған мониторинг деректерін кезең-кезеңімен тексере алады.

7. ЖОБА БОЙЫНША КЕРІ БАЙЛАНЫС

Біз Жоба туралы сіздің пікіріңізді білуге қуаныштымыз. Мүдделі тараптар «Қарағанды Жарық» ЖШС төмендегі тәсілдердің кез келгенімен сұрақ немесе түсініктемемен жүгіне алады:

	Онлайн: ҚЖ сайтындағы онлайн-қабылдау, www.k-zharyk.kz
	Электронды пошта арқылы: zharyk@kzharyk.kz
	Телефон арқылы: +7 (7212) 50-60-70 (тәулік бойы колл-орталық)

	Пошта арқылы: Қазақстан Республикасы, 100008,Қарағанды қ., Мұқанов көшесі, 57/3
	Жеке: ҚЖ кеңсесінің қабылдау бөлмесінде, Қарағанды қ., Мұқанов к-сі, 57/3, немесе апта сайын азаматтарды қабылдау кезінде